

Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u udžbenicima hrvatskoga jezika i komunikacije

Ćuk, Magdalena Anđela

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:176206>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski Fakultet u Osijeku
Diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Njemačkoga jezika i
književnosti

Magdalena Anđela Ćuk

**Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u udžbenicima
hrvatskoga jezika i komunikacije**

Diplomski rad

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Vesna Bjedov

Osijek, 2023.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski Fakultet u Osijeku

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Diplomski studij Hrvatskoga jezika i književnosti i Njemačkoga jezika i
književnosti

Magdalena Anđela Ćuk

**Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u udžbenicima
hrvatskoga jezika i komunikacije**

Diplomski rad

Humanističke znanosti, Interdisciplinarne humanističke znanosti, Metodike
nastavnih predmeta humanističkih znanosti

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Vesna Bjedov

Osijek, 2023.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnoga, odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisao/napisala te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan/suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 16.2.2023.

Margdalena Antela Čuh, 01222219847

Ime i prezime studenta, JMBAG

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Tekst	2
3. Lingvometodički predložak.....	4
3.1. Obilježja lingvometodičkoga predloška	5
3.2. Komunikacijska uloga lingvometodičkoga predloška	6
3.3. Lingvometodički predlošci u funkciji promicanja načela nastave hrvatskoga jezika 6	
4. Vrste lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjerenosti	8
4.1. Polazni tekstovi.....	8
4.2. Vježbeni tekstovi	10
4.3. Provjerbeni tekst	12
5. Lingvometodički predlošci s obzirom na vrstu teksta	14
5.1. Književnoumjetnički tekst kao lingvometodički predložak	14
5.1.1. Lirski tekst kao lingvometodički predložak	15
5.1.2. Prozni tekst kao lingvometodički predložak	16
5.1.3. Dramski tekst kao lingvometodički predložak	18
5.2. Neknjiževnoumjetnički tekst kao lingvometodički predložak	19
5.2.1. Strip kao lingvometodički predložak	20
5.2.2. Crtež kao lingvometodički predložak	22
5.2.3. Film kao lingvometodički predložak	23
5.2.4. Novinski članak kao lingvometodički predložak	24
6. Metodologija istraživanja.....	26
7. Rezultati i rasprava	27

7.1.	Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 5. razredu osnovne škole	27
7.2.	Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 6. razredu osnovne škole	28
7.3.	Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 7. razredu osnovne škole	29
7.4.	Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 8. razredu osnovne škole	30
7.5.	Zastupljenost lingvometodičkih predložaka a u 1. razredu gimnazije	31
7.6.	Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 2. razredu gimnazije.....	32
7.7.	Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 3. razredu gimnazije.....	33
7.8.	Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 4. razredu gimnazije.....	34
8.	Zaključak	35
9.	Literatura i izvori.....	37
10.	Prilozi	40

Sažetak i ključne riječi

U ovome će se diplomskome radu govoriti o lingvometodičkim predlošcima u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije. Cilj je rada prikazati zastupljenost lingvometodičkih predložaka u svim udžbenicima predmetne nastave od 5. do 8. razreda osnovne škole te u udžbenicima gimnazije od 1. do 4. razreda. Na početku se govori o tekstu bitnom za odabir lingvometodičkoga predloška u nastavi Hrvatskoga jezika i komunikacije. Također, govori se i o podjeli lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjerenosti te o vrstama tekstova primijenjenih lingvometodičkim predlošcima. Nastavnik najčešće odabire lingvometodičke predloške koje pronalazi u različitim izvorima. Stoga lingvometodički predložak može biti strip, crtež, film, radioemisija, novinski članak, razni internetski izvori, učenički uradci i dr. U radu će biti opisani tekstovi podijeljeni prema ciljnoj usmjerenosti, odnosno polazni, vježbeni i provjerbeni tekstovi. Kada je riječ o vrstama teksta, govori se o podjeli na književnoumjetničke i neknjiževnoumjetničke tekstove. Budući da postoji velik broj neknjiževnoumjetničkih tekstova, u diplomskome radu odabrani su, prema *Kurikulumu nastavnoga predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj*, samo oni koji se najčešće rabe u nastavi Hrvatskoga jezika i komunikacije, ali i oni koji se mogu pronaći u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije. Istraživački se dio rada bavi provjerom zastupljenosti lingvometodičkih predložaka u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije od 5. do 8. razreda osnovne škole te od 1. do 4. razreda gimnazije. Odabrani su udžbenici za 2021./2022. godinu prema novom predmetnome kurikulumu. Rezultati će istraživanja pokazati vrlo zanimljive podatke.

Ključne riječi: lingvometodički predložak, hrvatski jezik i komunikacija, udžbenik, jezik, tekst

1. Uvod

Lingvometodički je predložak tekst koji služi za rad na njemu samome. Teorijska podloga koja se najviše rabila za pisanje ovoga diplomskoga rada bila je *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika* Stjepka Težaka kao i časopisi te internetski izvori. U prvome će se dijelu diplomskoga rada govoriti o tekstu, od kojega sve polazi i kojemu se sve vraća. Nakon toga, detaljnije će biti opisan pojam *lingvometodičkoga predloška*. Također će se navesti vrste lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjerenosti, kao što su *polazni*, *provjerbeni* i *vježbeni* tekstovi. Vrste tekstova primijenjenih lingvometodičkim predlošcima u nastavi Hrvatskoga jezika i komunikacije najčešće se dijele na *književnoumjetničke* i *neknjiževnoumjetničke* tekstove. Književnoumjetnički se tekstovi pojavljuju u udžbenicima te su pogodni za rad. Dije se na *lirske*, *dramske* te na *prozne* tekstove, a među njima najčešći su upravo *prozni*. Neknjiževnoumjetnički tekstovi rjeđi su u udžbenicima, ali ih nerijetko sastavlja ili iz drugih izvora pribavlja sam nastavnik. U diplomskome radu navedeni su samo određeni: *strip*, *crtež*, *film* i *novinski članak*. Nakon teorijskog dijela diplomskoga rada, uslijedit će istraživački dio koji obuhvaća predmet i cilj istraživanja, kao i način prikazivanja podataka. Analizirat će se svi udžbenici od 5. do 8. razreda osnovne škole te svi udžbenici od 1. do 4. razreda gimnazije koji su odabrani slučajnim odabirom. Pomnom će analizom u tablice biti upisani svi podatci o zastupljenosti lingvometodičkih predložaka, nakon kojih će uslijediti obrazloženje. Svi će podatci biti prikazani brojevano. U udžbenicima će se isto tako analizirati i vrste lingvometodičkih predložaka prema klasifikacijama, koje će biti opisane u teorijskome dijelu rada. U preposljednjemu će se poglavlju iznijeti zaključak, a na samome će se koncu navesti stručna literatura i izvori koji su se rabili za pisanje diplomskoga rada.

2. Tekst

Riječ *tekst* dolazi od latinske riječi *textum* što znači *tkanj* ili *sastavljanje*¹. Sastavljanjem riječi nastaje tekst koji nakon čitanja dobiva značenje. Brojni autori navode različite definicije za pojam *teksta*. Primjerice, za Rosandića vrijedi definicija da je tekst: „završena jezična jedinica stvorena prema pravilima gramatike nekoga jezika“, dok lingvistika teksta navodi gotovo identičnu definiciju gdje tekst opisuje kao jednu cjelinu koja je: „organizirana po zakonima gramatike i logike određenoga jezika.“ (Rosandić, 2002: 40) S druge strane, Stjepko Težak u svojem radu ističe kako je: „tekst izvor i uvir nastave Hrvatskoga jezika, što znači da ta nastava polazi od teksta i tekstu se vraća, jer joj je stvaranje uspješnih govorenih i pisanih tekstova napokon i svrha.“ (1996: 100)

Kako Rosandić dalje navodi, važnost je svakoga teksta sadržavanje jezičnih sredstva koja su povezana jezičnim i logično-semantičkim vezama. Ove veze omogućuju lakše prenošenje obavijesti putem teksta. Tekst je izuzetno bitan u jeziku. „U njemu prepoznajemo jedinice na temelju njihova funkcionalnoga, gramatičkoga i smisaonog identiteta.“ (Velčić, 1987: 14) Upravo je tekst bitan kada se govori o jezičnom funkcioniranju, odnosno svaka jezična tvrdnja ostvaruje se jedino uz pomoć teksta. Tekst pruža brojne mogućnosti; na njemu se mogu promatrati, ispitivati, uvježbavati, uvoditi i potvrđivati sve jezične pojave. Težak još opisuje da je tekst: „lingvističko-didaktička osnovica za razmišljanje o jeziku, za proučavanje jezika, za stvaralačku primjenu jezičnoga znanja.“ (1996: 101)

Kada se govori o pisanome tekstu, ističe se podjela na književni i neknjiževni tekst. Karol Visinko (2014) navodi i podjelu pisanih tekstova na neprekinute i isprekidane tekstove. Neprekinuti su tekstovi objasnidbeni, pripovjedni, raspravljački, opisni i upućivački, dok su isprekidani tekstovi uglavnom pozivi, obrasci, grafikoni, oglasi, tablice i mnogi drugi kraći tekstovi. Kada je riječ o udžbeničkome tekstu, uočava se jasno prožimanje neprekinutih te isprekidanih tekstova. Visinko također govori i o četirima obrazovnim ciklusima u kojima se rabe različite vrste tekstova.

¹Pojam *tekst* preuzet s: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60685>, Pristup ostvaren: 21. 6. 2022.

Primjerice, u prvim će se obrazovnim procesima (prva tri) i u osnovnoj školi primjenjivati ne samo književni tekstovi, nego i novinski, znanstveni, znanstvenopopularni, zatim udžbenički tekstovi u kojima se pojavljuju tekstovi iz biologije, povijesti, prirode i geografije. Četvrti obrazovni proces primjenjuje se u srednjoj školi, a u ovom se procesu zahtijeva primjena tekstova iz svih stilova. Visinko navodi i pojam *hipertekst*, a povezan je s čitanjem i primjenom tekstova putem medijskih i digitalnih sadržaja. (Visinko, 2014: 269)

Pod pojmom *tekst* podrazumijeva se ne samo pisani, nego i govoreni iskaz koji je u jezičnoj cjelini popraćen svojom međusobnom usklađenošću, tj. *koherencijom* i *kompletnošću*. Upravo se, slijedeći ovu definiciju, može utvrditi kako postoji širok raspon tekstova koji se mogu primijeniti kao lingvometodički predlošci u nastavnome satu Hrvatskoga jezika i komunikacije. (Težak, 1996: 101)

Rosandić u svome radu govori o metatekstu, odnosno *tekstu o tekstu*. Uz tekst se gotovo uvijek veže i metatekst. „U funkciji teksta mogu biti raznovrsne tekstne vrste u okviru funkcionalnih stilova (razgovornoga, poslovnoga, administrativnoga, novinskoga, znanstvenoga, pjesničkoga).“ (Rosandić, 2002: 183) Wolfgang Mattes govori o jedinstvenosti teksta: „onaj tko priprema nastavu mora se suočiti s uporabom tekstualnih materijala. Stjecanje stručnog znanja i stručne kompetencije nezamislivo je i ne može se realizirati bez obrade tekstova.“ (Mattes, 2007: 135)

Tekstovi se tijekom poučavanja trebaju poboljšavati. Kada se govori o radu na tekstu u osnovnoj i srednjoj školi, utvrđuje se kako bi se učenike već od osnovne škole trebalo bolje pripremati za otkrivanje jezičnih elemenata, a ne tek u srednjoj školi. Učenike je potrebno osvijestiti o tome na koji se način tekstna koherencija uspostavlja i produbljuje putem jezičnih elemenata. (Težak, 1996)

3. Lingvometodički predložak

Lingvometodički je predložak tekstni predložak koji služi jezičnome istraživanju. Riječ je o tekstu na kojemu se uči, poučava i vrednuju jezična umijeća. Kako Stjepko Težak u svome radu navodi: „tekst koji nam služi za potrebe nastave Hrvatskoga jezika nazivamo lingvodidaktički (lingvometodički) predložak.“ (Težak, 1996: 101) Sve ono što učenik može slušati, čitati, govoriti i pisati, služi kao osnova lingvometodičkih predložaka. Većina lingvometodičkih predložaka može se pronaći upravo u udžbenicima za Hrvatski jezik i komunikaciju, no često sve te brojne predloške pronalazi sam nastavnik. Lingvometodički predlošci mogu se pronaći i u mnogim drugim izvorima, već spomenutim udžbenicima, zatim vježbenicama, određenim priručnicima, obveznim đačkim lektirama, u časopisima i novinama, brojnim knjigama posebice onima koje su predviđene za đake. Lingvometodičke predloške lako se može pronaći i: „u učeničkim, školskim listovima, zbornicima, godišnjacima, u učeničkim sastavcima (domaće i školske zadaće, književni i novinarski pokušaji), u javnim natpisima (oglasi, plakati, upute, reklame i dr.), u snimkama đačkih razgovora, izlaganja, rasprava i drugih vrsta usmenoga priopćavanja, u radioemisijama, u televizijskim emisijama, u filmovima, u kazališnim predstavama, u snimkama privatnih i javnih govora i razgovora.“ (Težak, 1996: 101)

Lingvometodički predlošci u nastavi idealni su izvori za ispravke, stoga oni mogu biti različiti učenički te nastavnikovi pismeni ili pak usmeni tekstovi koji znatno odstupaju od norme, te se pojavljuju kao usmeni i pismeni tekstovi na radiju, televiziji, filmu ili računalu. Prednost pri odabiru lingvometodičkih predložaka zasigurno imaju književnoumjetnički tekstovi koji se nalaze u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije. Osim književnoumjetničkih tekstova, nerijetko se mogu pronaći i neknjiževnoumjetnički tekstovi, odnosno tekstovi drugih funkcionalnih stilova koje su dobro prihvatili i nastavnici i učenici.

3.1. Obilježja lingvometodičkoga predloška

Bitno je naglasiti da svi lingvometodički tekstovi moraju biti *cjeloviti, zasićeni, prilagođeni, prirodni i kratki*. Kada je riječ o *cjelovitosti*, misli se na to da se: „funkcija riječi ili njezina oblika može potpuno i točno shvatiti samo u cjelovitom tekstu.“ (Težak, 1996: 102) Tekst mora biti *zasićen* činjenicama koje se trebaju naučiti, kako bi učenici lakše shvatili pravila, teoriju i primjere. Tekstovi moraju biti *prilagođeni* ne samo učenicima, nego i svim ishodima učenja koje se trebaju ostvariti u nastavnoj jedinici. Poželjno je da lingvometodički tekstovi budu *prirodni*, odnosno normalni, gramatički, logički te pravilno napisani. Glavna bitna komponenta svakako je ta da tekstovi ne smiju biti dugački, nego *kratki*, zbog toga što je za čitanje, provjeru i razumijevanje dugih tekstova potrebno izdvojiti mnogo vremena. Na kraćim je tekstovima lakše pronaći planirane jezične činjenice.

Uz navedene smjernice omogućuju se i iznimke. Tekst može biti necjelovit, primjerice ako nedostaje pojedina riječ ili rečenica, ali samo ako je u pitanju metodički razlog, odnosno popunjavanje teksta. Lingvometodički predložak ne mora biti u potpunosti prilagođen učenicima, ali on naravno ne smije biti ni odviše težak kako bi učenici mogli pratiti te, uz nastavnikovu pomoć, rješavati zadatke. Važno je u konačnici tekst posve prilagoditi učenicima. Predložak može biti i pogrešan, ako je to upravo ono što je i nastavnik želio postići. Dakle, ako je nastavnik isplanirao situaciju u kojoj učenik mora riješiti određeni problem, na način učenikova otkrivanja i popravljivanja onoga što je pogrešno kako bi spoznao novu lingvističku činjenicu, onda je dopušteno pripremiti predložak s dosta pogrešaka. Isto tako, lingvometodički predložak može biti duži, ali samo ako su ga učenici ranije imali prilike čitati i proučavati, bilo kod kuće ili na satu kako bi se prisjetili i pripremili za učenje o gramatici. (Težak, 1996: 102)

3.2. Komunikacijska uloga lingvometodičkoga predloška

Lingvometodički predložak ima važnu ulogu: „pri usvajanju trajnih znanja i visoke razine jezično-komunikacijske kompetencije koje omogućuju komunikacijsko-funkcionalni pristup učenju i poučavanju (koji se, između ostalog, temelji na načelima postupnosti, istraživanju, otkrivanju i samostalnom zaključivanju o jezičnim pojavama, pravilima i znanjima).“ (Kurikulum, 2019: 309) Lingvometodički predložak, kao što je već navedeno, može biti zaista bilo što, odnosno sve ono što nastavnik smatra zanimljivim za uporabu u nastavi prilikom učenja novoga nastavnoga sadržaja, ponavljanja ili provjere znanja. Tijekom odabira lingvometodičkoga predloška, valja obratiti pozornost i na nastavne ciljeve. Karol Visinko (2010) ističe kako je za nastavu Hrvatskoga jezika i komunikacije potrebno uvesti više od jednoga lingvometodičkoga predloška, jer različiti predlošci učenicima olakšavaju razumijevanje jezičnoga sadržaja. Dobar izbor lingvometodičkoga predloška i način na koji se isti predložak, odnosno tekst, protumači na satu, dovodi do uspješno odrađenog sata. Kako i sam Težak navodi za tekst, a odnosi se na svrhu nastave Hrvatskoga jezika, glavni mu je cilj, neovisno o tome je li književni, neknjiževni ili tekst koji učenici rabe u svakodnevnom životu – pripremiti učenika na komunikaciju. (Težak, 1996: 32)

3.3. Lingvometodički predlošci u funkciji promicanja načela nastave hrvatskoga jezika

Nastavniku je izuzetno bitno znati odabrati lingvometodički predložak, stoga je poželjno prilikom odabira pratiti i brojna načela koje i Stjepko Težak opisuje u svojem radu. Bitno je naglasiti kako lingvometodički predložak treba biti metodički uzoran kako bi se opravdala načela. U načelima *sadržajne, tekstovne i stilske raznovrsnosti* ističe se i činjenica da „učenik mora upoznavati hrvatski jezik na raznovrsnim sadržajima, tekstovima i funkcionalnim stilovima.“ (Težak, 1996: 102) Stoga lingvometodički predložak kao tekst koji se rabi za nastavu mora osigurati pristupačnu komunikaciju. Prema tome, učenici tekst moraju itekako dobro razumjeti kako bi o njemu mogli i raspravljati.

Karol Visinko u svojem radu (2010) govori o važnosti lingvometodičkoga predloška za razvoj učeničkih odnosa u društvu, o tome kako će učenici na lingvometodički predložak koji su imali prilike pročitati u nastavi reagirati kada slične događaje iz tekstova dožive u okolini. Nastava bi trebala biti stvaralački i kreativno provedena. Učenik treba uvijek istraživati i otkrivati jezične pojave, a nastavnik ga mora poticati u stvaralačkim postupcima. (Težak, 1996: 96)

Raznolikost tekstova važna je u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije, ali i za samu nastavu, prvenstveno: „1. radi stjecanja raznovrsnijeg jezičnoga blaga, radi bogaćenja učenikova rječnika na svim ili gotovo svim područjima koja ulaze u krug učenikovih potreba; 2. radi djelotvornijeg poticanja i podržavanja učenčkih interesa za hrvatski jezik, jezičnu naobrazbu i nastavu uopće.“ (Težak, 1996: 103) Važno je misliti na raznovrsnost sadržaja koji se nudi u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije, kao što je navedeno i prema Težakovu načelu zanimljivosti. Učenik bi se trebao iskusiti u vježbanju na različitim književnim vrstama jer su takve vježbe izuzetno korisne za daljnji napredak, ne samo u pismenoj nego i u jezičnoj kulturi. Isto tako ne smiju se zanemariti ni tekstovi koji su potrebni svakoj osobi u svakodnevnom životu, poput pisama, molbi, čestitki, potvrda itd. Korisno je vježbati i upoznavati različite vrste tekstova. Težak dalje navodi kako nastava Hrvatskoga jezika mora biti odgojna, a upravo se odabirom i raznovrsnošću lingvometodičkih predložaka omogućuje protezanje raznovrsnosti i na ostala područja humanističkih i društvenih znanosti. Težak nadalje ističe kako se odgojnost nazire upravo: „izborom tekstova, lingvodidaktičkih predložaka, iz kojih nenametljivo struje odgojno pozitivni utjecaji na mladu osobu (čovjekoljublje, domoljublje, prijateljstvo, snošljivost, solidarnost, marljivost, istinoljubivost, odgovornost itd.).“ (Težak, 1996: 96)

4. Vrste lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjerenosti

Kada je riječ o podjeli lingvometodičkih predložaka, često se navodi ona najzastupljenija, a to je podjela prema ciljnoj usmjerenosti. Stoga se lingvometodički predlošci mogu podijeliti na: a) *polazne*, b) *vježbene* i na c) *provjerbene tekstove*.

4.1. Polazni tekstovi

Polazni je tekst onaj od kojega sve polazi, točnije, tekst na kojemu se uočavaju te proučavaju određene jezične činjenice. (Težak, 1996: 102) Kada je riječ o samome nastavnome procesu, vrlo bitnu ulogu igra polazni tekst. Nastavni sat uvijek treba početi motivacijom – početnom etapom nastavnoga sata. (Visinko, 2014) Naravno, nastavnik određuje na koji način će uvesti polazni tekst, a bitno je nastavni sat prilagoditi učenicima. Polazni tekst može biti neknjiževni ili književni. Polazni tekst može biti i tekst na kojemu su učenici već radili i spoznali brojne jezične činjenice, ali može biti i tekst s kojim se prvi puta susreću. Radom na tekstu, nastavnik jasno uočava što njegovi učenici već znaju, a što im je u tekstu nepoznato. Svaka prepreka i nepoznanica u tekstu mora se riješiti kako bi se olakšao budući rad na tekstu. Također: „nastavnik se može odreći gotovog polaznog teksta, onog iz udžbenika ili svog vlastitog, i navesti učenike da sami sastavljaju polazni tekst u nastavnom satu: rezimirajući interpretirani književni tekst, novinski članak ili učenički sastavak (...).“ (Težak, 1996: 234) Po završetku čitanja polaznoga teksta, uglavnom predstoji niz zadataka koji učenici moraju riješiti, a u kojima se ispituje poznavanje, razumijevanje te analiziranje jezičnih činjenica koje se navode u polaznome tekstu. Polazni tekst može biti korišten za više nastavnih jedinica. Nastavnik i učenici mogu polazne tekstove upotrijebiti i za kasniju vježbu i provjeru.

Kako Težak navodi, važna je interpretacija polaznih tekstova kako bi se pravilno iskoristili književni, ali i drugi jezični predlošci: „jer se obilježja jezične pojave u pravom smislu mogu upoznati samo u kontekstu koji je jasan u svim svojim slojevima: sadržajnom i izraznom.“ (Težak, 1996: 234) Također, zbog interpretacije teksta i ekonomičnosti, biraju se jednostavniji tekstovi. Itekako je dobro učenike poučavati na tekstovima svih funkcionalnih stilova jer doprinose raznovrsnosti.

Karol Visinko (2014) ističe kako je u početnim obrazovnim stadijima bitno primjenjivati i tekstove koji nisu samo književni, nego to mogu biti i tekstovi iz drugih nastavnih predmeta, poput biologije, prirode, geografije te povijesti. Razlog tomu jest što se u kasnijim procesima očekuje uporaba tekstova iz svih stilova. U nastavku se navodi primjer teksta² povijesne teme koji se može upotrijebiti kao polazni lingvometodički predložak u nastavi Hrvatskoga jezika i komunikacije.

„Posuda u obliku ptice pronađena je tijekom arheoloških iskapanja na Vučedolu 1938. godine i danas se čuva u Arheološkom muzeju u Zagrebu. (...) Tijelo golubice ukrašeno je tipičnom vučedolskom ornamentikom izvedenom rovašenjem, a na vratu se triput ponavlja spomenuti motiv labrisa. (...) Nova istraživanja Vučedola 1984. pokrenuo je Gradski muzej Vukovara s Arheološkim zavodom Filozofskoga fakulteta u Zagrebu i Arheološkim muzejom u Zagrebu. Stručni voditelj tog projekta dr. Aleksandar Durman i arheologinja Marina-Miličević Bradač izdali su nedavno mišljenje da posuda zapravo prikazuje jarebicu. U nastojanju da zaštiti gnijezdo, jarebica pred progoniteljima, lovcima, hramlje kako bi ih zavarala da je ranjena. Hroma ptica prerasta u simbol hromog boga poput starogrčkoga Hefesta, boga vatre i kovačkog umijeća, te postaje znak kovinarstva.“

Polazni se tekst u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije većinom pojavljuje na početku nove nastavne jedinice. Učenici iz polaznoga teksta uočavaju detalje povezane s polaznim tekstom, poput zavisnosloženih rečenica, imenica ili drugoga nastavnoga sadržaja koji će se u nastavnom satu učiti, odnosno poučavati. Budući da je riječ o tekstu koji se nalazi u udžbeniku povijesti za peti razred osnovne škole, tekst bi o *vučedolskoj kulturi* također bio primjeren poučavanju gramatike u istom razredu u nastavi Hrvatskoga jezika i komunikacije. Učenik tekst može čitati s razumijevanjem i pisati u skladu s pravopisnom normom. Učenik na tekstu može uočavati morfološke kategorije i razlikovati padeže, imenice i pridjeve. Ovaj se tekst, zahvaljujući velikom broju općih i vlastitih imenica, može rabiti za učenje nastavne jedinice *Velikog početnog slova*. Učenici mogu promotriti podjelu na opće i vlastite imenice, te podjelu na jednorječna i višerječna vlastita imena. Učenik može pravilno pisati posvojne pridjeve.

²Tekst preuzet iz: Bančić, S.; Matanić, T. (2019). *KLIO 5 – udžbenik povijesti u 5.razredu osnovne škole*. Školska knjiga. Zagreb. Str. 45; Naslov teksta: *Vučedolska kultura*

Također, tekst je prikladan i učenju promjenjivih i nepromjenjivih vrsta riječi, zatim padeža, sklonidbi i mnogih drugih nastavnih jedinica. Težak u načelima navodi važnost zanimljivosti teksta. Navedeni je primjer učenicima osnovne škole itekako zanimljiv, upravo zbog odabrane teme o *vučedolskoj kulturi*.

4.2. Vježbeni tekstovi

„Vježbeni tekstovi, tj. tekstovi na kojima se utvrđuje i uvježbava primjena stečenoga znanja.“ (Težak, 1996: 102) Vježbeni je tekst onaj tekst koji podrazumijeva rad na njemu samome. Vježbeni se tekstovi nalaze u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije ili u drugim različitim izvorima. Moguća je i vježba na tekstu na kojemu su učenici već imali prilike raditi, gdje učenici na poznatom tekstu mogu odrediti ono što im nastavnik prethodno zada. Upravo sam nastavnik najbolje zna što njegovi učenici znaju, stoga je i prikladno njegovo pripremanje vježbenih tekstova učenicima. Dakle, učenici na vježbenom tekstu vježbaju tako da ponovno čitaju tekst, podcrtavaju nove informacije koje sada mogu bolje uočiti. Cilj je rada na vježbenom tekstu uvježbati i utvrditi znanje. Leksičko-gramatičke kao i fonetske vježbe mogu se provoditi na vježbenom tekstu, npr. vježbe popunjavanja praznina u tekstu. Također, mogu se provesti i zadatci prepoznavanja u kojima učenici podcrtavaju, zaokružuju i razvrstavaju sve ono što im je nejasno. (Težak, 1996: 235) U nastavku je prikazan primjer stripa³ koji se može upotrijebiti kao vježbeni lingvometodički predložak u nastavi Hrvatskoga jezika i komunikacije.

³Strip preuzet iz udžbenika Šojat. A. (2021). *Naš hrvatski 8 - udžbenik hrvatskoga jezika u osmome razredu osnovne škole*. Školska knjiga, Zagreb. Str. 26; Naslov teksta: *Suprotna rečenica*

Slika 1. Strip kao primjer lingvometodičkoga predložka u nastavi Hrvatskoga jezika i komunikacije

Vježbeni tekst može biti i strip. Na ovome je primjeru moguća vježba nezavisnosloženih rečenica, primjerice suprotnih rečenica. Nakon što učenici pročitaju strip, moraju pronaći sve veznike u stripu (*a, ali, nego, no, već*). Učenici mogu odrediti odnose među surečenicama i navesti veznike koje povezuju surečenice. Učenici mogu primijetiti i da se kod suprotnih rečenica zarez gotovo uvijek piše, ali i da postoji iznimka kod veznika *nego* (*Bolje je sve pojesti nego ostaviti za sutra*), ako se koristi nakon rečenice u kojoj je atribut u komparativu. Vježbom na primjeru stripa učenici mogu sami izvesti određenu definiciju suprotnih rečenica. Učenici radom na stripu kao vježbenom tekstu mogu jasno opisati suprotne rečenice. Uz pomoć suprotnih veznika mogu prepoznati i pisati suprotne rečenice. Također, učenici mogu razlikovati suprotne od rastavnih i sastavnih rečenica i usporediti njihove razlike i sličnosti.

4.3. Provjerbeni tekst

„Tekstovi na kojima se provjerava stečeno znanje“ (Težak, 1996: 102) nazivaju se provjerbenim tekstovima. Znanje koje su učenici dobili tijekom rada na polaznom tekstu i vježbajući na vježbenom tekstu mogu prikazati na provjerbenom tekstu. Provjerbeni tekst omogućuje provjeru planiranih ishoda učenja. Provjerbeni je tekst vježba i uvod za sve buduće provjere znanja. U nastavku se navodi primjer teksta koji se može rabiti kao provjerbeni lingvometodički predložak u nastavi Hrvatskoga jezika i komunikacije.

„U noći svoga rođendana Maks nije oka sklopio. Dok su drugi spavali čekao je sudbonosni dolazak one zore koja će obilježiti konačni oproštaj od malenoga univerzuma što ga je stvarao godinama. (...) Držao je u ruci uru koju je njegov otac napravio za njega. (...)“

Napokon je prva svjetlost praskozorja pukla nad plavim obzorom. Maks je skočio iz kreveta i zaputio se prema salonu. Njegov je otac sjedio u naslonjaču, odjeven, i držao knjigu uz svjetlost petrolejke. Maks je vidio da nije samo on proveo besanu noć. Urar se nasmiješio i zatvorio knjigu.

- Što čitaš? – upitao je Maks pokazujući na debeli svezak.
- To je knjiga o Koperniku. Znaš li tko je Kopernik? – upitao je urar.
- Idem u školu. – odvratio je Maks.

Njegov mu je otac običavao postavljati pitanja kao da je pao s Marsa

- Što znaš o njemu? – bio je uporan.
- Otkrio je da se zemlja okreće oko Sunca, a ne obratno.
- Tako nekako. Znaš li što je to značilo?
- Probleme. – odgovorio je Maks.

Urar se široko nasmiješio i pružio mu debelu knjigu.

- Izvoli. Tvoja je. Pročitaj ju.“⁴

⁴S. Latin, V. Samardžić, A. Rihtarić. (2022). *Volim hrvatski 8 – udžbenik hrvatskoga jezika u osmome razredu osnovne škole*. Školska knjiga. Zagreb. str. 74; Carlos Ruiz Zafón, *Princ Magle*

Na navedenom primjeru nastavnik učenicima može pripremiti brojne zadatke. Primjerice, nakon obrađenih nastavnih jedinica *nezavisnosloženih* i *zavisnosloženih rečenica*, nastavnik učenicima na navedenom primjeru može zadati zadatak određivanja glavne i zavisne rečenice, potom određivanja objektnih, subjektivnih, atributivnih, predikatnih i drugih rečenica. Učenici mogu razlikovati zavisnosložene od nezavisnosloženih rečenica te ih i nabrojiti. Mogu prepoznati jednostavne (*Izvoli. Tvoja je.*) i složene rečenice (*Dok su drugi spavali čekao je sudbonosni dolazak one zore koja će obilježiti konačni oproštaj od malenoga univerzuma što ga je stvarao godinama.*). Učenici mogu razlikovati zavisne i glavne rečenice u zavisnosloženim rečenicama te vrste zavisnosloženih rečenica (*Maks je skočio iz kreveta i zaputio se prema salonu.*). Također, na tekstu mogu izdvojiti vezničke i bezvezničke rečenice. Utvrđivanje odnosnih i neodređenih zamjenica na tekstu, uočavanje glagolskih priloga, pravilno pisanje pravopisnih znakova – mogući su u radu na provjerbenomu tekstu. Uočava se kako je tijekom rada na provjerbenomu tekstu zaista moguće provjeriti stečeno znanje koje su učenici ostvarili u nastavi. Provjerbeni tekst provjerava ostvarenost ishoda učenja, a nerijetko se može i vrednovati. Osim nastavnika, u suvremenoj nastavi učenici imaju važnu ulogu. Učenici mogu vrednovati sami sebe (samovrednovanje) ili jedni druge (vršnjačko vrednovanje).

5. Lingvometodički predlošci s obzirom na vrstu teksta

Lingvometodički predložak može biti književni ili neknjiževnoumjetnički tekst, a nerijetko se u ove predloške ubrajaju i obavijesni te govorni i pisani tekstovi. Obavijesni tekstovi imaju ulogu prijenosa obavijesti. Govorni se tekstovi prvo zapisuju, zatim izgovaraju, a potom čitaju. Pisani su tekstovi oni koje se samo čita. Postoji velik broj podjela tekstnih predložaka, no u ovome će radu biti opisani samo predlošci koji se najčešće rabe u nastavi Hrvatskoga jezika te u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije. Riječ je o književnim te neknjiževnim lingvometodičkim predlošcima.

5.1. Književnoumjetnički tekst kao lingvometodički predložak

Književnoumjetnički je stil jedan od najindividualnijih stilova standardnoga jezika. (Silić, 100) Književnoumjetnički tekst, odnosno književnoumjetničko djelo, temeljni je tekst koji omogućuje otkrivanje/spoznavanje jezičnih činjenica u nastavi. (Rosandić, 2005: 266) Velik je broj književnoumjetničkih tekstova, stoga je izuzetno bitno znati odabrati raznovrsne tekstove s potrebitim sadržajem. „Književnojezični tekstovi zaista više od drugih pridonose bogaćenju rječnika, brušenju rečenice, stvaranju osobnoga izraza i uspješnom sastavljanju veće tekstovne cjeline (...).“ (Težak, 1996: 103) Rosandić u svome radu navodi kako je književnoumjetnički tekst: „glavni izvor književnog odgoja i obrazovanja.“ (1986: 298)

Prilikom odabira lingvometodičkoga predloška, bitno je pripaziti na načela koja i sam Težak navodi – da se mora poći od jednostavnoga ka složenome tekstu s većom pozornošću usmjerenoj temi teksta, rječniku, razvoju samoga teksta itd. „Lingvometodički predložak može biti u kojoj pojedinosti i neprilagođen učenicima, ako ta neprilagođenost nije velika zapreka nego tek malo teži problem koji će uz pomoć nastavnikovu učenici ipak riješiti i prividno neprilagođen tekst učiniti na kraju prilagođenim.“ (Težak, 1996: 102)

U književnoumjetničke tekstove uvrštavaju se lirski, prozni te dramski tekstovi, a mogu se svrstati i šale, kratke priče, anegdote te mnogi drugi tekstovi književnoga tipa. Mnogi su književnoumjetnički tekstovi pisani na hrvatskome standardnom jeziku, ali je i velik broj tekstova koji su pisani na dijalektu.

5.1.1. Lirski tekst kao lingvometodički predložak

Jedan je od najčešćih tekstova koji se rabe kao lingvometodički predložak još od najranijeg poučavanja svakako lirski tekst. Od prvog razreda osnovne škole pa sve do kraja školovanja, lirski je tekst zastupljen u svim udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije. Lirski se tekst lako prepoznaje po svom obliku, strofama i rimama i bitno se razlikuje od primjerice dramskoga ili proznoga teksta.

„U mjesečinu me sakrila
Večer, utrnuvši svijetle.
Svu noć sam zamišljena snila
U modroj šumi kroz drveće.“⁵

Kratki tekst i lako pamtljive rime (*snila/sakrila, svijetle/drveće*) pomažu prilikom poučavanja novih jezičnih činjenica kod učenika ranije dobi, ali i učenika viših razreda. Rime i izgled lirskoga teksta olakšavaju učenje i pomažu pri lakšem pamćenju nove nastavne jedinice. Lirski tekstovi koji se nalaze u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije moraju biti posve prilagođene učeničkoj dobi i njihovim sposobnostima, kako bi ih s lakoćom mogli pratiti.

„Onoga dana dogradismo krov,
Visok i pristao.
Pala je kiša i polila krov,
On je blistao.
Oprasma ruke. Sjedosmo ručat,
A pri objedu
Pogledasmo često na blistavi krov –
Na našu pobjedu.“⁶

Pjesma može biti izvrstan primjer vježbenoga teksta na kojemu učenici mogu spoznati nove jezične činjenice. Prilikom čitanja pjesme, izražava se ritam (*pristao/blistao, objedu/pobjedu*) i

⁵M. Čubrić, I. M. Gligorić, I. Medić, J. Popović, K. Serdarević (2019.) *Hrvatski jezik i književnost 1 – integrirani udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije*. Školska knjiga, Zagreb. Str. 118

⁶Ž. Majić, S. Latin, A. Rihtarić (2020). *Volim hrvatski 7 – udžbenik hrvatskoga jezika u sedmome razredu osnovne škole*. Školska knjiga, Zagreb. Str. 12; Autor: Dobriša Cesarić, *Zidari*

zvuk, ali i naglasak riječi (*Ònōga dāna doġrādismo kròv*). Stoga se pjesma može koristiti prilikom učenja naglasnog sustava hrvatskoga jezika. Učenici mogu razlikovati i vježbati naglaske po dužini (dugi i kratki) i po tonu (uzlazni i silazni) te primjenjivati sva četiri naglasaka hrvatskoga standardnoga jezika u vježbi na tekstu. Osim naglasaka, moguća je i vježba glagolskih vremena (*doġradismo, oprasmo, sjedosmo, pogledasmo, polila*). Učenici na pjesmi mogu odraditi i vježbu prepoznavanja subjekta (*doġradismo* - 1. lice množine), zatim primijeniti pravopisne znakove te uočiti razlog pisanja velikoga početnog slova.

5.1.2. Prozni tekst kao lingvometodički predložak

Književnoumjetnički prozni tekst pokreće pitanja kojima se provjerava razumijevanje stilskih postupaka/pripovjedačke tehnike i moguća primjena tih postupaka pri stvaranju vlastitoga teksta. (Rosandić, 2002: 80) Prozni tekst najčešće se pojavljuje kao lingvometodički predložak u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije. Svojim se jednostavnim oblikom i logičnošću izdvaja od dramskoga i proznoga teksta. U udžbenicima osnovne škole razredne nastave (od 1. do 4.), ali i predmetne nastave (od 5. do 8.) javljaju se kao kraći oblici teksta većinom preuzetih iz dječjih književnih djela. Na jednostavnijim tekstovima učenici uvježbavaju sve što je bitno i što će im biti korisno u daljnjemu obrazovanju. Tekstovi su pisani standardnim hrvatskim jezikom, no velik je broj tekstova na dijalektu. Također je važna i aktualizacija tekstova i njihova zanimljivost.

U višim razredima osnovne (7. i 8.) te srednje škole (od 1. do 4.) rabe se složeniji tekstovi koji učenicima omogućuju razvijanje jezičnih sposobnosti te potiču njihove čitateljske navike. Učenici ozbiljnije shvaćaju prozne tekstove koji se nalaze u udžbenicima. Za razliku od lirskih i dramskih tekstova, učenici prozne tekstove lakše razumiju. Primjerice, kada se u nastavi obrađuje lirski tekst, učenici gotovo uvijek imaju problema sa razumijevanjem lirske pjesme, dok je razumijevanje proznoga teksta lakše.

Tekstovi su pogodni za obradu bilo koje nastavne jedinice. Učenici radom na proznom tekstu lakše usvajaju nove jezične činjenice i brže napreduju tijekom učenja novih nastavnih jedinica. U nastavku je naveden primjer proznoga teksta.

„Otvorila sam prvu stranicu knjige i pogledom kliznula po riječima. Tekst nije bio napisan njemačkom goticom, što mi je davalo nadu da ću ovaj put pročitati nešto zanimljivo. Doduše, ta je knjiga bila napisana latiničnim pismom, ali isto tako i latinskim jezikom, i ja opet nisam ništa razumjela.

- Da barem znam latinski! - promrmljala sam više za sebe. Znala sam nekoliko latinskih riječi i nekoliko izreka poput *Carpe diem!*, ali to ni izdaleka nije bilo dovoljno da bi se moglo proniknuti u neki latinski tekst, čak ni u naslov.

- *Sapere aude!* - pročitala sam naglas crnom tintom zaokružene riječi za koje mi je zapeo pogled - Što to znači?

- Draga Eva, to su vrlo snažne riječi, a njihovo značenje u slobodnom prijevodu glasi: *Usudi se znati*. - odmah sam dobila odgovor patera Sebastijana.

- Usudi se znati? Zakon! - rekla sam oduševljeno. Imala sam osjećaj da ta rečenica od dviju riječi nije slučajno tu preda mnom, jednostavno sam *znala* da je ta majušna rečenica svih tih silnih godina otkad ju je nečija ruka zaokružila, strpljivo čekala da ju upravo ja pročitam. Meni je namijenjena: *Sapere aude, kako čudesno!*⁷

Radom na proznome tekstu razvija se pozitivan stav prema jeziku, također se razvija mogućnost izražavanja u pisanoj i usmenoj komunikaciji, potiču se čitateljske navike i dr. Na primjeru proznoga teksta učenik može razlikovati jednostavne od složenih rečenica. Korisna je i vježba glagolskih vremena (*znala sam, usudi se znati, pročitam*) na primjeru proznoga teksta. Učenik može razlikovati promjenjive (imenice, pridjeve, zamjenice, brojeve, glagole) od nepromjenjivih vrsta riječi (prilozi, prijedlozi, usklici, veznici, čestice).

⁷Ž. Majić, S. Latin, A. Rihtarić (2020). *Volim hrvatski 8 – udžbenik hrvatskoga jezika u osmome razredu osnovne škole*. Školska knjiga, Zagreb. Str. 51; Autor: Nena Lončar, *Sve o Evi*

5.1.3. Dramski tekst kao lingvometodički predložak

Osim prozних i lirskih tekstova, u udžbenicima Hrvatskog jezika i komunikacije pojavljuju se i dramski tekstovi.⁸ Dramski tekstovi: „posebice kao lingvometodički predlošci u nastavi Hrvatskoga jezika, izvorište su za stjecanje trajne jezične osposobljenosti učenika u pravogovoru, pravopisu, gramatici i leksikologiji te za spoznaju jezičnih pojava i zakonitosti na planu sadržaja (obavijesna uloga jezika) i izraza (estetska uloga jezika).“ (Cetinić, 2008: 119) Dramski tekstovi sa svakodnevnom tematikom u nastavi književnosti i jezika pomažu pri odgoju učenika i razumijevanju slike o svijetu, podižu svijest o moralnosti, povećavaju vještinu izražavanja, itd. No čitanje dramskih tekstova zna biti poprilično zahtjevno i potrebno je uložiti puno truda kako bi se tekst razumio, stoga se dramski tekstovi većinom pojavljuju u udžbenicima viših razreda predmetne nastave ili srednjoškolskim ili gimnazijskim udžbenicima.

„ANTIGONA: Porazmisli, da l' možeš sa mnom poč'.

IZMENA: Za kakvim poslom to? I što je naum tvoj?

ANTIGONA: Da pomogneš mi mrtvom bratu nasut grob.

IZMENA: Sahranit ga kaniš mimo zapovijedi?

ANTIGONA: Dakako, kao brata moga, a i tvog,
Kad nećeš ti. Jer ja ne mogu izdat njega.“⁹

⁸ Drama se dijeli na tragediju, komediju i dramu u užem smislu, od kojih se najviše prednosti pridaje upravo tragediji. Poznata je i zanimljiva činjenica o dramskom tekstu kao kvalitetnom lingvometodičkomu predlošku koji se u grčkim školama rabio još od 5. st. pr. Kr. Tradicija se očuvala sve do danas zahvaljujući brojnim dramskim piscima koji su podsjećali na važnost dramskog teksta u izobrazbi mladih. „Dramski tekst je bio gotovo svakodnevno zastupljen u odgoju, pa je i vrlo značajno utjecao na odgoj mladih ljudi, posebno na njihovu kulturu, znanje, sposobnosti i umijeće govornoga i pismenoga izražavanja.“ (Pandžić, 2008: 11)

⁹M. Čubrić, I. M. Gligorić, I. Medić, J. Popović, K. Serdarević (2019.) *Hrvatski jezik i književnost 1* – integrirani udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije. Školska knjiga, Zagreb. Str. 278; Sofoklo, *Antigona*

„Dramski tekst zbog svoje naravi, svojega uporabnoga karaktera, pokazuje se kao izvrstan predložak u nastavi jezika: oslanja se na učeničko iskustvo, na uporabu, na iskaz te na početnom stupnju upoznavanja učenika s apstraktnim gramatičkim činjenicama nudi učeniku čvrsto uporište u konkretnome i njemu poznatome.“ (Gligorić, 2014: 30) Dramski tekst može biti izvrstan primjer polaznoga, vježbenoga, ali i provjerbenoga teksta. Učenici analiziraju tekst služeći se prethodno stečenim znanjem. Učenici stečenim znanjem razlikuju gramatičke kategorije. Učenici na dramskome tekstu mogu razlikovati uporabu glagolskih vremena i sami preoblikovati prezent, perfekt, pluskvamperfekt, aorist i dr.

5.2. Neknjiževnoumjetnički tekst kao lingvometodički predložak

„Književnojezični stil odlikuje se među drugim funkcionalnim stilovima upravo po tome što se može služiti i neknjiževnim riječima i oblicima, što može stilske učinke postizati i otklonom od norme standardnoga jezika.“ (Težak, 1996: 103). Osim književnoumjetničkih tekstova u nastavu Hrvatskog jezika i komunikacije, nerijetko se uvode i neknjiževnoumjetnički tekstovi. U neknjiževnoumjetničke se tekstove većinom ubraja sve ono što nije književni tekst, bilo da je riječ o tekstovima digitalnih medija, kao što su televizijski i internetski tekstovi. Također, u neknjiževne tekstove uvrštavaju se i strip, crtež, tekstovi drugih funkcionalnih stilova, novinski članak, učenički uradak, mrežni izvori, znanstveni tekstovi, emisije, a često lingvometodički predložak može biti i film.

Neknjiževnoumjetnički se tekstovi vrlo dobro mogu povezati s nastavom Hrvatskoga jezika. Nastavnik neknjiževne tekstove uvrštava u nastavni proces kada želi nadograditi, odnosno prilagoditi određeni tekst aktualnom trenutku (situacijama u svijetu, okolini ili pak razredu), ali i kako bi se potaknula zanimljivost i motivacija kod učenika. Osim toga, čitanje neknjiževnih tekstova u nastavi korisno djeluje na učenikov razvoj, ali i na svakodnevni govor. Kako Karol Visinko navodi, učenicima može biti zanimljiv i: „tekst o solarnom električnom automobilu koji su osmislili, dizajnirali i izradili učenici trećega razreda, smjer tehničar za računalstvo Elektrotehničke i prometne škole u Osijeku.“ (Visinko, 2014: 188)

Visinko (2010) ističe kako se svaki tekst, neovisno o tome radi li se o književnome ili neknjiževnome tekstu, može rabiti kao lingvometodički predložak, bitno je samo da se korisno upotrijebi u nastavi. Nastavnik potom odlučuje hoće li koristiti tekstove koji se već nalaze u udžbenicima ili će posegnuti za nešto drugačijim i zanimljivijim sadržajem. Osim tekstove, moguće je i poželjno rabiti i druge vrste medija poput filmova, bilo da je riječ o igranim filmovima, animiranim ili pak dokumentarnim, zatim pjesmama, brojnim reklamama, slikama, ilustracijama, stripovima i slično. Težak potiče uporabu neknjiževnoumjetničkih tekstova u nastavi Hrvatskoga jezika i komunikacije. Također, spominje i u načelu sadržajne kompetencije kada navodi i načelo životnosti koje podrazumijeva činjenicu zasnivanja nastave na učenikovoј svakodnevicu, na potrebama učenika „što ga u jezičnom pogledu pripravlja i za njegovu komunikacijsku sutrašnjicu.“ (Težak, 1996: 103)

U sljedećim poglavljima bit će opisani neknjiževnoumjetnički tekstovi poput stripa, crteža, novinskih članaka i filmova, koji se rabe kao lingvometodički predlošci u nastavi Hrvatskoga jezika i komunikacije.

5.2.1. Strip kao lingvometodički predložak

„Strip je slijed crteža što obično prikazuje priču, najčešće popraćen tekstom u oblačićima na crtežima, a katkad u podnaslovima ispod crteža u kvadratu.“¹⁰ Strip je toliko jednostavno, ali opet detaljno postavljen da promatranjem fotografija i čitanjem kratkog teksta čitatelj lako može shvatiti o čemu se u stripu radi. (Tomić, 1985: 39) Pojavljuje se u čitankama i udžbenicima, zatim radnim bilježnicama, u radnim listićima i časopisima. Bilo da je riječ o nižim bilo višim razredima, učenici svake dobi rado rješavaju sve zadatke vezane uz strip.

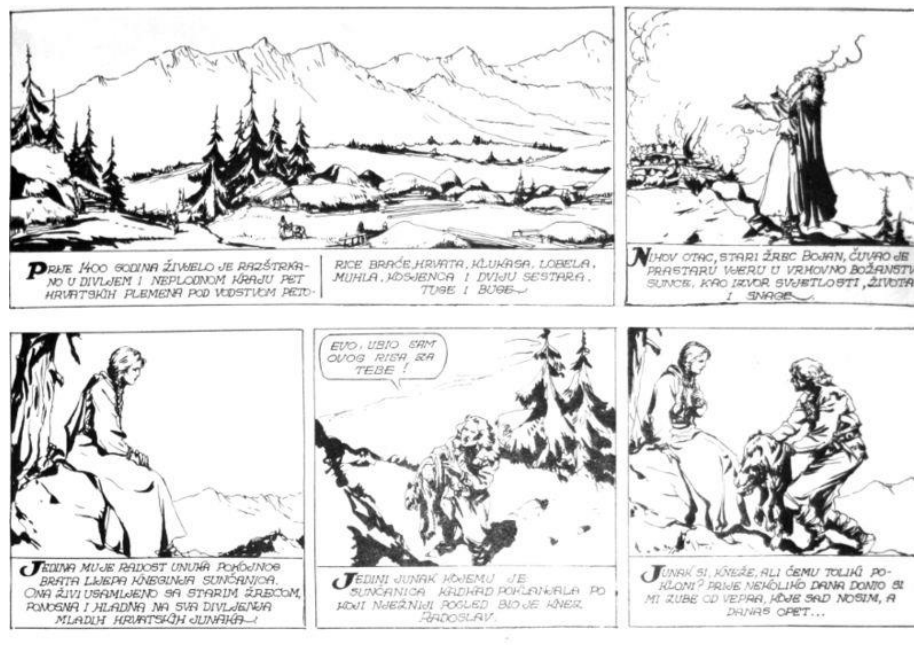
Uz stripove se često veže i humor koji je u nastavi itekako dobrodošao. Humor omogućuje opuštenije raspoloženje u nastavi te motivira učenike. Marinko Lazzarich u svome članku navodi važnost stripa i humora koji pomažu u odnosu učitelj-učenik, te ističe kako je: „strip (...) važan literarno-likovni medij čovjekova djetinjstva.“ (2013: 175) Iako je strip popularan i

¹⁰Pojam *strip* preuzet s: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=58410>, 16. 5. 2022.

zanimljiv učenicima, nažalost u udžbenicima jezika i komunikacije nije toliko rasprostranjen. Štoviše, gotovo ga i nema.

Poznato je da stripovi ne raspolažu većim tekstovima jer je gotovo nemoguće staviti opširan tekst u male *oblačiće*. Učenici u nastavi također mogu osmisliti i svoj vlastiti strip i na temelju određenog stripa povezati jezične činjenice koje su imali prilike naučiti u nastavi. Dakle, potrebno je izuzetno kvalitetno iskoristiti blagodati koje nude stripovi. Strip nudi zaista mnogo. U nastavi se Hrvatskoga jezika i komunikacije rabi kao polazni, vježbeni ili provjerbeni tekst. Radom se na stripu oplemenjuje učenikova kreativnost, bogati se njegov rječnik i znanje. Jedan od primjera kvalitetnih stripova koji se mogu uporabiti u nastavi svakako je strip Andrije Maurovića *Seoba Hrvata*, a kojega povjesničari stripa često svrstavaju u: „maestralna ostvarenja, teško ponovljiva remek-djela umjetnosti stripa što su tada nadvisila sve ostalo što je nastajalo u svjetskoj produkciji.“ (Težak, 1998: 588.)

Slika 2. Strip *Seoba Hrvata* kao primjer lingvometodičkoga predložka u nastavi Hrvatskoga jezika

Prikazana je preslika dijela prve stranice stripa¹¹ *Seoba Hrvata*. Strip bi bio izvrstan odabir u nastavi Hrvatskoga jezika, primjerice prilikom učenja glagolskih vremena (*živjelo je, čuvao je*,

¹¹ Strip preuzet iz knjige Stjepana Težaka (1998.) *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 2*. Školska knjiga, Zagreb. Str. 589: Strip *Seoba Hrvata* Andrije Maurovića objavljen u tjednom listu *Zabavnik 1943. godine*

donio si, živi), glagolskih oblika (jednostavnih i složenih), pridjeva (*divlje, neplodno, stara, prastara, lijepa, ponosna, hladna ...*) ili pak pri učenju dijalekata itd.

5.2.2. Crtež kao lingvometodički predložak

Crtež kao lingvometodički predložak važan je u nastavi Hrvatskoga jezika, a nalazi se u: „udžbenicima, vježbenicama, priručnicima i različitim didaktičkim pomoćnim tekstovima priređenima za određeno jezično gradivo.“ (Težak, 1996: 168) Crtež se može rabiti i individualno, dakle bez teksta, posebice kao polazište za nastajanje riječi ili rečenica, priča i opisa. Crtež se često pojavljuje bez teksta, ali se češće crtež ipak pojavljuje s određenim naslovom ili pitanjem. Crtež je često usko povezan sa stripom, stoga se i u već navedenom primjeru stripa *Seoba Hrvata* očituje jedan od boljih prikaza crteža kao lingvometodičkoga predložka. Težak navodi kako stripocrtaci: „veću pozornost posvećuju crtežu i grafičkom izgledu slova nego njegovoj lingvističkoj i stilističkoj valjanosti.“ (1998: 588) I upravo se u tome i nalazi problem, jer crteži nisu kompletni upravo zbog pravopisnih i gramatičkih propusta.

Crtež se može rabiti kao polazni, vježbeni i kao provjerbeni lingvometodički predložak. Kreativnost je u nastavi vrlo važna i nužna.

Slika 3. Crtež kao primjer lingvometodičkoga predložka u nastavi Hrvatskoga jezika

Prikazana je preslika crteža¹² iz udžbenika za sedmi razred osnovne škole. Primjer preslike crteža sadrži i tekst. Učenik razmišlja o crtežu i izražava svoje mišljenje. Crtež se može primijeniti prilikom učenja promjenjivih vrsta riječi, pridjeva, učenja naglasaka, i dr. (Težak, 1996: 169) Također, učenici na svojim crtežima mogu sami osmisliti tekst na prikazanom crtežu i na temelju vlastitoga opisa crteža mogu uvježbavati nove jezične činjenice. Učenici mogu izraziti svoje misli crtežom. Primjer preslike crteža idealan je za učenje dijalekata. Učenici mogu usporediti hrvatski standardni jezik s drugim narječjima (*šjora-gospon; razmem-razumjeti, niš-ništa, kakšne-kakve*) i primjenjivati ih s obzirom na kontekst u komunikaciji.

5.2.3. Film kao lingvometodički predložak

Ante Peterlić navodi kako je film fonografska, ali i fotografska zabilježba izvanjskoga svijeta. (1976: 13) Film je jedan od važnih medija u kulturi, a: „promatra se kao sredstvo filmskog priopćavanja (izvještavanje, izražavanje).“ (Mikić, 2001: 15) Film nije samo umjetnost, nego i sredstvo obavijesti, zabave, industrije, publicistike, reklame i nastave. (Težak, 2002: 11) Dokumentarni, eksperimentalni, animirani, igrani, propagandni, obrazovni, ali i nastavni film samo su neki od vrsta filmova koji se rabe u nastavi Hrvatskoga jezika. U nastavi se Hrvatskoga jezika i komunikacije kao lingvometodički predložak mogu rabiti i elektronički mediji, odnosno televizija ili radio. „Nastavni je film u školi relativno čest gost, učenici su ga prihvatili i u vrijeme kad im nitko nije ništa govorio o kadru, planu, rakursu, montaži, elipsi i trikovima.“ (Težak, 2002: 13) Težak opisuje kako se zvučni film najčešće pojavljuje: „u nastavi usmenog i pismenog izražavanja te u nastavi gramatike, pravopisa, pravogovora, stilistike i rječoslovlja.“ (1996: 170)

¹²Preslika crteža preuzeta iz udžbenika prema Majić, Ž.; Latin, S.; Rihtarić, A. (2020). *Volim hrvatski 5 – udžbenik hrvatskoga jezika u petome razredu osnovne škole*. Školska knjiga, Zagreb., str. 9. Naslov teksta: *Hrvatski standardni jezik*

Novi predmetni kurikulum nastavnicima i učenicima pruža više slobode prilikom organiziranja nastavnoga sata. Film je dio predmetnoga područja *Kultura i mediji*, a u nastavi je uvijek rado prihvaćen upravo zbog zanimljivosti.

Bilo da je riječ o igranom, bilo dokumentarnom ili animiranom filmu, nastavnici posežu za češćim uvođenjem filma u nastavi. Film se u nastavi rabi kao polazni, vježbeni i provjerbeni lingvometodički predložak. Film se kao lingvometodički predložak u nastavi jezika rabi: „a) u nastavi usmenog i pismenog izražavanja; b) u nastavi gramatike, pravopisa, pravogovora, stilistike i rječoslovlja.“ (Težak, 1996: 172) Zvučni se filmovi i prikazi u nastavi mogu rabiti i kao vježba za opisivanje, prepričavanje, učenje glagolskih vremena, pri vježbanju ispravnoga govora, vježbanje izgovora i naglaska, otkrivanje gramatičkih pogrešaka i dr.

5.2.4. Novinski članak kao lingvometodički predložak

Novinski je članak vrlo ozbiljan i poučan žanr koji se treba više primjenjivati. (Sapunar, 1994: 84) Grbelja i Sapunar (1993) ističu kako je: „članak jezična pojava/struktura s najvišim stupnjem organizacije činjenica/ argumenata/ dokaza i autorove uvjerenosti u vrijednost građe kojom otvara/ rastvara značajnu pojavu (događaj) ili ličnost, a kojom iznenađuje, zaokuplja i potiče čitatelja.“ (84) Novinski članak pripada novinarsko-publicističkom stilu koji je jedan od najsloženijih funkcionalnih stilova hrvatskoga standardnoga jezika. (Silić, 2006) Kao izvor za odabir lingvometodičkih predložaka mogu poslužiti i novine i časopisi, ali i novinski članci preuzeti s interneta koji su primjereni dobi i mogućnostima učenika. Većinom se uporaba ovih predložaka u udžbenicima pojavljuje kada se radi nastavna jedinica funkcionalnih stilova. Učenicima su novinski članci i časopisi uvijek poučni jer se razlikuju od standardnih tekstova upravo po tome što su stvarni, aktualni i gotovo uvijek originalni. Osim što učenici razvijaju jasnu sliku o tome kako treba izgledati publicistički stil, oni također mogu podosta naučiti vježbanjem na navedenim lingvometodičkim predlošcima. Novinski članak rabi se kao polazni, vježbeni ili provjerbeni lingvometodički predložak.

„Postoje u narodu zanimljive priče iz kojih doznajemo kako su nekada davno u Istri zajedno živjeli divovi i ljudi.

Istra je nekad bila suha zemlja s malo izvora, ali s velikim jezerom u Čićariji. Ono je bilo neiskorišteno pa su diva Dragonju zamolili za pomoć. Nagovorili su ga da usmjeri vodu iz jezera prema moru. On ih

je poslušao i uskoro drvenim plugom zaorao prvu plodnu brazdu. Rijeku koja je njome potekla nazvao je Dragonja. Drugu brazdu povukao je po ravnijemu zemljištu. Ta je rijeka dobila ime Mirna. Uskoro je začuo pazinskoga kapetana:

Stari Dragonja, slabo i plitko oreš!

Dragonja je na to odustao od posla pa je voda sve poplavila. Pazinjani su ga molili da nastavi, no on udari nogom, a uz strašni huk zemlja stade propadati, otvori se od usarca golema jama i proguta svu onu vodu. Tako je umjesto treće rijeke nastala vijugava rječica Pazinčica, čija se voda i dandanas netragom gubi u strmoj Pazinskoj jami.¹³

Tekst *Legenda o Pazinskoj jami* sadrži mnogo pridjeva. Učenici mogu razlikovati posvojne (*pazinski*), opisne (*plodnu*) te gradivne (*kamenim*) pridjeve i mogu uz svaku vrstu pridjeva postaviti pitanja. Učenici mogu odrediti padeže pridjevima uz imenice te sklanjati pridjeve. Primjer novinskoga članka može biti dobar primjer pri učenju velikog i malog početnoga slova (*Dragonja, Mirna, Pazinjani, pazinskoga*), pri određivanju promjenjivih i nepromjenjivih vrsta riječi (imenice, glagoli, pridjevi, zamjenice, brojevi; prilozi, prijedlozi, usklici, veznici, čestice) te glagolskih oblika (prezent, perfekt, pluskvamperfekt, i dr.).

¹³Novinski članak preuzet iz udžbenika za hrvatski jezik i komunikaciju prema: Majić, Ž.; Latin, S.; Rihtarić, A. (2020). *Volim hrvatski 5 – udžbenik hrvatskoga jezika u petome razredu osnovne škole*. Školska knjiga, Zagreb.; Stranica 66.; Naslov teksta: *Legenda o Pazinskoj jami*; <http://istrapedia.hr>; pristup ostvaren: 11. 2. 2023.

6. Metodologija istraživanja

Budući da je tema diplomskoga rada *Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije*, istraživački će dio biti posvećen analizi udžbenika i zastupljenosti lingvometodičkih predložaka u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije od 5. do 8. razreda osnovne škole te od 1. do 4. razreda gimnazije. Predmet istraživanja ovoga rada jest provjera zastupljenosti lingvometodičkih predložaka u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije. Analizom udžbenika želi se istražiti zastupljenost lingvometodičkih predložaka u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije u određenim razredima. Cilj je istraživanja utvrditi zastupljenost lingvometodičkih predložaka u odabranim udžbenicima te njihovu vrstu prema ciljnoj usmjerenosti. Također je namjera istražiti zastupljenost lingvometodičkih predložaka prema vrsti teksta. Podatci dobiveni istraživanjem bit će prikazani brojčano u tablicama prema utvrđenim kategorijama. Posebno će biti prikazani podatci za sve razrede predmetne nastave osnovne škole, posebno za sve razrede gimnazije. U svim će tablicama biti navedene sljedeće kategorije: *vrste lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjerenosti (polazni, vježbeni i provjerbeni), vrste tekstova primijenjenih za lingvometodičke predloške, književnoumjetničke (lirski, dramski i prozni tekstovi) i neknjiževnoumjetničke (strip, crtež, film, novinski članak).*

Udžbenici koji su odabrani za analizu zastupljenosti lingvometodičkih predložaka za osnovnu školu i gimnaziju odabrani su slučajnim odabirom. Analizirani su udžbenici nakladnika *Školske knjige*. *Volim hrvatski* udžbenik je hrvatskoga jezika od 5. do 8. razreda, dok je za sva četiri razreda gimnazije odabran integrirani udžbenik hrvatskoga jezika *Hrvatski jezik i književnost*.

7. Rezultati i rasprava

U ovome će se poglavlju prikazati rezultati istraživanja zastupljenosti lingvometodičkih predložaka u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije za predmetne razrede osnovne škole, a posebno za sve razrede gimnazije.

7.1. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 5. razredu osnovne škole

U udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije odabranom za ovo istraživanje, za 5. razred osnovne škole pronađeno je ukupno 44 lingvometodička predložka što donosi Tablica 1. Najviše je polaznih tekstova, odnosno njih 25, gotovo duplo manje u odnosu na njih vježbenih je tekstova (12), a najmanje je provjerbenih tekstova (7).

Tablica 1. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 5. razredu osnovne škole

Vrste lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjerenosti:			Vrste lingvometodičkih predložaka prema vrsti teksta:						
Polazni tekstovi	Vježbeni tekstovi	Provjerbeni tekstovi	Književnoumjetnički tekst			Neknjiževnoumjetnički tekst			
			Lirski	Dramski	Prozni	Strip	Crtež	Film	Novinski članak
25	12	7	2	0	10	4	8	0	20
ukupno: 44			ukupno: 12			ukupno: 32			
ukupno: 44									

U Tablici 1. također je razvidno da su u odabranom udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije za 5. razred osnovne škole zastupljeni i književni i neknjiževni tekstovi, ali u nejednakom omjeru. To znači da je neknjiževnoumjetničkih tekstova 32, a književnoumjetničkih 12. Zanimljiv je i podatak da su od tih 12 književnoumjetničkih tekstova tek dva teksta lirski, a 10 proznih, dok dramski tekst nije zastupljen kao lingvometodički predložak u ovome analiziranom udžbeniku. Glede neknjiževnih tekstova, najviše je novinskih tekstnih predložaka (20), a najmanje stripovnih predložaka (4), dok crteža ima osam. Film kao lingvometodički predložak u ovome udžbeniku nije zastupljen što je vidljivo u Tablici 1.

7.2. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 6. razredu osnovne škole

U udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije odabranom za ovo istraživanje, za 6. razred osnovne škole pronađena su ukupno 33 lingvometodička predložka što je razvidno u Tablici 2. Najviše je polaznih tekstova, njih 14, a gotovo je jednak broj zabilježenih vježbenih (10) i provjerbenih tekstova (9).

Tablica 2. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 6. razredu osnovne škole

Vrste lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjerenosti:			Vrste lingvometodičkih predložaka prema vrsti teksta:							
Polazni tekstovi	Vježbeni tekstovi	Provjerbeni tekstovi	Književnoumjetnički tekst			Neknjiževnoumjetnički tekst				
			Lirski	Dramski	Prozni	Strip	Crtež	Film	Novinski članak	
14	10	9	0	0	12	5	4	0	12	
ukupno: 33			ukupno: 12			ukupno: 21			ukupno: 33	

U Tablici 2. u odabranom udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije za 6. razred osnovne škole zastupljeni su i književni i neknjiževni tekstovi, također u nejednakom omjeru. Neknjiževnoumjetničkih je tekstova 21, a književnoumjetničkih 12. Zanimljiv je podatak da je od tih 12 književnoumjetničkih tekstova samo 12 proznih, dok lirski i dramski tekstovi kao lingvometodički predlošci nisu zastupljeni u analiziranom udžbeniku. Kada je riječ o neknjiževnim tekstovima, najviše je novinskih tekstnih predložaka (12), a najmanje crteža, dok stripovnih predložaka ima pet. Film kao lingvometodički predložak u udžbeniku 6. razreda nije zastupljen što je vidljivo u Tablici 2.

7.3. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 7. razredu osnovne škole

U udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije odabranom za ovo istraživanje, za 7. razred osnovne škole pronađeno je ukupno 26 lingvometodičkih predložaka što donosi Tablica 3. Najzastupljeniji su polazni tekstovi (11), a najmanje ima vježbenih tekstova (6). Provjerbenih tekstova ima ukupno devet.

Tablica 3. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 7. razredu osnovne škole

Vrste lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjerenosti:			Vrste lingvometodičkih predložaka prema vrsti teksta:						
Polazni tekstovi	Vježbeni tekstovi	Provjerbeni tekstovi	Književnoumjetnički tekst			Neknjiževnoumjetnički tekst			
			Lirski	Dramski	Prozni	Strip	Crtež	Film	Novinski članak
11	6	9	1	0	7	1	6	1	10
ukupno: 26			ukupno: 8			ukupno: 18			
ukupno: 26									

U Tablici 3. razvidno je da su u odabranom udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije za 7. razred osnovne škole zastupljeni i književni i neknjiževni tekstovi, također u nejednakom omjeru. To znači da je neknjiževnoumjetničkih tekstova 18, a književnoumjetničkih osam. Od tih osam književnoumjetničkih tekstova tek jedan je lirski tekst, a sedam proznih, dok dramski tekst nije zastupljen kao lingvometodički predložak u ovome analiziranom udžbeniku. Glede neknjiževnih tekstova, najviše je novinskih tekstnih predložaka (10), a najmanje stripovnih predložaka (1), dok crteža ima šest. Zanimljiv je podatak da je zastupljen i film kao lingvometodički predložak (1) u ovom udžbeniku, a to sve donosi Tablica 3.

7.4. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 8. razredu osnovne škole

U udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije odabranom za ovo istraživanje, za 8. je razred osnovne škole pronađen ukupno 31 lingvometodički predložak što je vidljivo iz Tablice 4. Najzastupljeniji su polazni tekstovi (16), a najmanje ima provjerbenih tekstova (4). Zastupljeno je ukupno 11 vježbenih tekstova.

Tablica 4. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 8.razredu osnovne škole

Vrste lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjerenosti:			Vrste lingvometodičkih predložaka prema vrsti teksta:						
Polazni tekstovi	Vježbeni tekstovi	Provjerbeni tekstovi	Književnoumjetnički tekst			Neknjiževnoumjetnički tekst			
			Lirski	Dramski	Prozni	Strip	Crtež	Film	Novinski članak
16	11	4	1	0	11	2	2	1	14
ukupno: 31			ukupno: 12			ukupno: 19			
ukupno: 31									

U Tablici 4. vidljivo je da su u odabranom udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije za 8. razred osnovne škole u gotovo jednakom omjeru zastupljeni i književni i neknjiževni tekstovi. Književnoumjetničkih tekstova ima ukupno 12, a neknjiževnoumjetničkih 19. Od tih je 12 književnoumjetničkih tekstova samo jedan lirski, a 11 proznih. Dramski tekst nije zastupljen kao lingvometodički predložak u ovome analiziranom udžbeniku. Kada je riječ o neknjiževnim tekstovima, najviše ima novinskih tekstnih predložaka (14), a najmanje filma kao lingvometodičkog predloška (1). Isti je broj stripovnih i crtežnih predložaka (2).

7.5. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 1. razredu gimnazije

U udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije odabranome za ovo istraživanje, za 1. je razred gimnazije pronađeno ukupno 56 lingvometodičkih predložaka što je razvidno u Tablici 5. Najviše je polaznih tekstova, njih 20, dok je zabilježen jednak broj vježbenih i provjerbenih tekstova (18).

Tablica 5. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 1. razredu gimnazije

Vrste lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjerenosti:			Vrste lingvometodičkih predložaka prema vrsti teksta:						
Polazni tekstovi	Vježbeni tekstovi	Provjerbeni tekstovi	Književnoumjetnički tekst			Neknjiževnoumjetnički tekst			
			Lirski	Dramski	Prozni	Strip	Crtež	Film	Novinski članak
20	18	18	14	6	27	1	0	0	8
ukupno: 56			ukupno: 47			ukupno: 9			
ukupno: 56									

U Tablici 5. utvrđeno je da su u odabranom udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije za 1. razred gimnazije u nejednakom omjeru zastupljeni i književni i neknjiževni tekstovi. Neknjiževnoumjetničkih tekstova ima 9, znatno manje u odnosu na književnoumjetničke tekstove kojih ima ukupno 47. Od 47 književnoumjetničkih tekstova, 14 je lirskih tekstova, a proznih ima 27, dok je dramskih tekstova ukupno šest. U odnosu na osnovnu školu, neknjiževnih tekstova u udžbeniku za 1. razred gimnazije ima znatno manje. Najviše ima novinskih tekstnih predložaka (8), a zastupljen je samo jedan stripovni predložak. Film i crtež kao lingvometodički predložak nisu zastupljeni u odabranom udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije za 1. razred gimnazije.

7.6. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 2. razredu gimnazije

U udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije odabranom za ovo istraživanje, za 2. je razred gimnazije pronađeno ukupno 46 lingvometodičkih predložaka što je vidljivo u Tablici 6. Zastupljeno je najviše vježbenih tekstova (18), a najmanje provjerbenih (12), dok je polaznih tekstova ukupno 16.

Tablica 6. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 2. razredu gimnazije

Vrste lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjerenosti:			Vrste lingvometodičkih predložaka prema vrsti teksta:						
Polazni tekstovi	Vježbeni tekstovi	Provjerbeni tekstovi	Književnoumjetnički tekst			Neknjiževnoumjetnički tekst			
			Lirski	Dramski	Prozni	Strip	Crtež	Film	Novinski članak
16	18	12	5	7	17	0	1	3	13
ukupno: 46			ukupno: 29			ukupno: 17			
ukupno: 46									

U Tablici 6. utvrđeno je da su u odabranom udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije za 2. razred gimnazije u gotovo jednakom omjeru zastupljeni i književni i neknjiževni tekstovi. Književnoumjetničkih tekstova ima 29, dok je zastupljen manji broj neknjiževnoumjetničkih tekstova (17). Od 29 književnoumjetničkih tekstova, najviše je proznih (17), potom dramskih (7), a najmanje ima lirskih tekstova (5). Kod neknjiževnoumjetničkih tekstova najzastupljeniji su novinski tekstni predlošci (13), a najmanje ima crteža (1). Zastupljena su tri primjera filma, dok stripovnog predloška u odabranom udžbeniku nema.

7.7. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 3. razredu gimnazije

U udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije odabranom za ovo istraživanje, za 3. razred gimnazije pronađena su ukupno 53 lingvometodička predložaka što je vidljivo u Tablici 7. Najviše je provjerbenih tekstova, njih 21, nešto manje u odnosu na njih je vježbenih tekstova (18), a najmanje je polaznih tekstova (14).

Tablica 7. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 3. razredu gimnazije

Vrste lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjerenosti:			Vrste lingvometodičkih predložaka prema vrsti teksta:						
Polazni tekstovi	Vježbeni tekstovi	Provjerbeni tekstovi	Književnoumjetnički tekst			Neknjiževnoumjetnički tekst			
			Lirski	Dramski	Prozni	Strip	Crtež	Film	Novinski članak
14	18	21	19	10	15	0	2	0	7
ukupno: 53			ukupno: 44			ukupno: 9			
ukupno: 53									

U Tablici 7. također je razvidno da su u odabranom udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije za 3. razred gimnazije zastupljeni i književni i neknjiževni tekstovi, ali u izuzetno nejednakom omjeru. To znači da je književnoumjetničkih tekstova 44, a neknjiževnoumjetničkih devet. Zanimljiv je i podatak da je od 44 književnoumjetnička teksta 19 lirskih, 15 prozih te 10 dramskih tekstova. Glede neknjiževnih tekstova, najviše je novinskih tekstnih predložaka (7), a najmanje crtežnih predložaka (2). Film i strip kao lingvometodički predlošci u ovome udžbeniku nisu zastupljeni što prikazuje i Tablica 7.

7.8. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 4. razredu gimnazije

U udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije odabranom za ovo istraživanje, za 4. razred gimnazije pronađena su ukupno 52 lingvometodička predložaka što prikazuje Tablica 8. Najviše je provjerbenih tekstova, njih 22, gotovo duplo manje u odnosu na njih polaznih je tekstova (13), dok vježbenih ima ukupno 17.

Tablica 8. Zastupljenost lingvometodičkih predložaka u 4. razredu gimnazije

Vrste lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjerenosti:			Vrste lingvometodičkih predložaka prema vrsti teksta:						
Polazni tekstovi	Vježbeni tekstovi	Provjerbeni tekstovi	Književnoumjetnički tekst			Neknjiževnoumjetnički tekst			
			Lirski	Dramski	Prozni	Strip	Crtež	Film	Novinski članak
13	17	22	21	3	14	1	4	0	9
ukupno: 52			ukupno: 38			ukupno: 14			
ukupno: 52									

U Tablici 8. vidljivo je da su u odabranom udžbeniku Hrvatskoga jezika i komunikacije za 4. razred gimnazije zastupljeni i književni i neknjiževni tekstovi, ali u vrlo nejednakom omjeru. To znači da je književnoumjetničkih tekstova 38, dok je neknjiževnoumjetničkih 14. Zanimljiv je i podatak da je od tih 38 književnoumjetničkih tekstova 21 lirskih, a 14 prozних tekstova. Najmanje ima dramskih tekstova (3). Kada je riječ o neknjiževnim tekstovima, najviše ima novinskih tekstnih predložaka (9), a najmanje stripovnih predložaka (1). Zastupljena su četiri crteža, dok film kao lingvometodički predložak u ovom udžbeniku nije zastupljen što prikazuje Tablica 8.

8. Zaključak

Lingvometodički je predložak tekst prikladan nastavi Hrvatskoga jezika i komunikacije. Naziva se još i lingvodidaktičkim predloškom. Sve ono što se može govoriti, slušati, pisati i čitati zasigurno je lingvometodički predložak. Stoga lingvometodički predložak može biti bilo koji tekst koji se nalazi u udžbenicima ili ih sam pronalazi nastavnik u različitim izvorima. Bez teksta nema ni lingvometodičkoga predloška, a upravo je tekst bitan u jeziku, jer bez teksta nema ni jezičnih promjena koje se događaju na tekstu.

Navedena je podjela lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjernosti na polazne, vježbene i provjerbene tekstove. Također, opisani su književnoumjetnički i neknjiževnoumjetnički tekstovi. Književnoumjetničkim tekstovima pripadaju lirski, dramski i prozni, od kojih su najčešći prozni tekstovi. Neknjiževnoumjetnički su tekstovi svi tekstovi koji nisu književnoumjetnički, a u radu su opisani strip, crtež, film i novinski članak. U nižim razredima najčešći su stripovi i crteži, dok je film zastupljeniji u udžbenicima viših razreda osnovne škole i u nekim razredima srednje škole. Novinski je članak zastupljen u gotovo svakom udžbeniku osnovne i srednje škole. Nakon metodološkoga istraživanja i analize udžbenika predmetne nastave osnovne škole i udžbenika svih razreda gimnazije, može se zaključiti kako ima mnogo vrsta lingvometodičkih predložaka. Podatci su predstavljani brojačano i zapisani su u tablice. U prvome je stupcu navedena podjela lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjerenosti i može se primijetiti kako je od 5. do 8. razreda osnovne škole zabilježen veći broj polaznih tekstova. Dovoljan je broj vježbenih i provjerenih tekstova u osnovnoj školi. Kada je riječ o razredima gimnazije, može se primijetiti kako je broj vježbenih i provjerenih tekstova čak i veći od polaznih tekstova. Razlog tomu je zasigurno i dob učenika, kao i njihovo znanje, jer u višim razredima raspoložu širim znanjem o jeziku koje mogu provježbati na vježbenim i provjerenim tekstovima. Drugi stupac prikazao je podjelu na književnoumjetničke i neknjiževnoumjetničke tekstove. Iznenaduje podatak da je broj književnoumjetničkih tekstova manji u udžbenicima osnovne škole, dok je broj neknjiževnoumjetničkih tekstova neočekivano velik. Broj stripova, crteža i novinskih članaka dominira, dok je i dalje malen broj filmova u udžbenicima jezika i komunikacije za predmetnu nastavu osnovne škole.

U udžbenicima od 1. do 4. razreda gimnazije zabilježen je veći broj književnoumjetničkih tekstova, dok je broj neknjiževnoumjetničkih tekstova vrlo malen. Ima mnogo lirskih, dramskih, a ponajviše prozних tekstova što nije ništa neuobičajeno. Međutim, neuobičajen je podatak kako neknjiževnoumjetničkih tekstova ima vrlo malo u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije od 1. do 4. razreda gimnazije. Zabilježeno je izuzetno malo stripova, crteža i filmova, dok je broj novinskih članaka u odnosu na navedeno još uvijek na zavidnoj razini. Analizom udžbenika Hrvatskoga jezika i komunikacije od 5. do 8. razreda osnovne škole, ali i od 1. do 4. razreda gimnazije uočeno je mnoštvo zanimljivih podataka. Zahvaljujući novome kurikulumu za Hrvatski jezik došlo je do promjene u odabiru tekstova za lingvometodičke predloške. Dugo je u udžbenicima Hrvatskoga jezika i komunikacije za osnovnu školu bio zastupljen velik broj književnoumjetničkih tekstova, a sada je na temelju podataka uočeno kako su neknjiževnoumjetnički tekstovi sve češći u udžbenicima osnovne škole. Književnoumjetnički ili neknjiževnoumjetnički tekstovi – u konačnici je najbitnija kvalitetna izobrazba učenika.

9. Literatura i izvori

1. Mattes, W. (2007). *Rutinski planirati – učinkovito poučavati*. Ljevak, Zagreb.
2. Mikić, K. (2001). *Film u nastavi medijske kulture*. Educa, Zagreb
3. Peterlić, A. (1976). *Pojam i struktura filmskog vremena*. Školska knjiga, Zagreb.
4. Rosandić, D. (1986). *Metodika književnog odgoja i obrazovanja*. Školska knjiga, Zagreb.
5. Rosandić, D. (2005). *Metodika književnog odgoja*. Školska knjiga, Zagreb.
6. Rosandić, D. (2002). *Od slova do teksta i metateksta (teorija i praksa pismenoga izražavanja u osnovnoj školi): sveučilišni udžbenik*. Profil, Zagreb.
7. Sapunar, M. (1994). *Osnove znanosti o novinarstvu*. Epoha, Zagreb.
8. Sapunar, M.; Grbelja, J. (1993). *Novinarstvo, teorija i praksa*. MGC, Zagreb.
9. Silić, Josip. (2006). *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Disput, Zagreb.
10. Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1*. Školska knjiga, Zagreb.
11. Težak, S. (1998). *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 2*. Školska knjiga, Zagreb.
12. Težak, S. (2002). *Metodika nastave filma*. Školska knjiga, Zagreb.
13. Tomić, S. (1985). *Strip – poreklo i značaj*. Forum, Novi Sad.
14. Velčić, M. (1987). *Uvod u lingvistiku teksta*. Školska knjiga, Zagreb.
15. Visinko, K. (2010). *Jezično izražavanje u nastavi hrvatskoga jezika: Pisanje*. Školska knjiga, Zagreb.
16. Visinko, K. (2014). *Čitanje: poučavanje i učenje*. Školska knjiga, Zagreb.

Izvori:

1. Bančić, S.; Matanić, T. (2019). *KLIO 5 - udžbenik povijesti u 5. razredu osnovne škole*. Školska knjiga, Zagreb.
2. Čubrić, M.; Gligorić, I. M. Medić, I. Popović, J.; Serdarević, K. (2019.) *Hrvatski jezik i književnost 1 – integrirani udžbenik hrvatskoga jezika za prvi razred gimnazije*. Školska knjiga, Zagreb
3. Čubrić, M.; Gligorić, I. M. Medić, I. Popović, J.; Serdarević, K. (2021.) *Hrvatski jezik i književnost 2 – integrirani udžbenik hrvatskoga jezika za drugi razred gimnazije*. Školska knjiga, Zagreb
4. Čubrić, M.; Gligorić, I. M. Medić, I. Popović, J.; Serdarević, K. (2021.) *Hrvatski jezik i književnost 3 – integrirani udžbenik hrvatskoga jezika za treći razred gimnazije*. Školska knjiga, Zagreb
5. Čubrić, M.; Gligorić, I. M. Medić, I. Popović, J.; Serdarević, K. (2021.) *Hrvatski jezik i književnost 4 – integrirani udžbenik hrvatskoga jezika za četvrti razred gimnazije*. Školska knjiga, Zagreb
6. Majić, Ž.; Latin, S.; Rihtarić, A. (2020). *Volim hrvatski 5 – udžbenik hrvatskoga jezika u petome razredu osnovne škole*. Školska knjiga, Zagreb
7. Majić, Ž.; Latin, S.; Rihtarić, A. (2020). *Volim hrvatski 6 – udžbenik hrvatskoga jezika u šestome razredu osnovne škole*. Školska knjiga, Zagreb.
8. Majić, Ž.; Latin, S.; Rihtarić, A. (2020). *Volim hrvatski 7 – udžbenik hrvatskoga jezika u sedmome razredu osnovne škole*. Školska knjiga, Zagreb.
9. Majić, Ž.; Latin, S.; Rihtarić, A. (2022). *Volim hrvatski 8 – udžbenik hrvatskoga jezika u osmome razredu osnovne škole*. Školska knjiga, Zagreb.
10. Šojat, A. (2021). *Naš hrvatski 8 - udžbenik hrvatskoga jezika u osmome razredu osnovne škole*. Školska knjiga, Zagreb.

Mrežni izvori:

1. Cetinić, G. (2008.). *Dramski tekstovi u nastavnim programima hrvatskoga jezika za srednje škole (gimnazije, četverogodišnje i trogodišnje strukovne škole)*. u: *Hrvatski časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja za medijske kulture*. Vol. 6, No. 1., URL: <https://hrcak.srce.hr/clanak/64410>, pristup ostvaren: 9. 2. 2023.
2. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=58410>, pristup ostvaren 16. 5. 2022.
3. Gligorić, I. M. (2014.). *Dramski tekst u nastavi hrvatskoga jezika*. u: *Hrvatski časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja za medijske kulture*. Vol. 12, No. 1., URL: <https://hrcak.srce.hr/clanak/233124>, pristup ostvaren: 9. 2. 2023.
4. Lazzarich, M. (2013). *Humor i empatija stripa kao metodološki instrumentarij u poučavanju*. u: *Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje*. Vol. 15, No. 1., URL: <https://hrcak.srce.hr/clanak/147501>, pristup ostvaren: 10. 2. 2023.
5. Narodne novine, 2019. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Odluka o donošenju kurikuluma za nastavni predmet Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj*. NN 10/2019. Zagreb: Narodne novine, d.d., URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2019_01_10_215.html, Pristup ostvaren: 18. 1. 2023.
6. Pandžić, V. (2008.). *Dramski tekst kao lingvometodički predložak u antici*. u: *Hrvatski časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja za medijske kulture*. Vol. 6, No. 1., URL: <https://hrcak.srce.hr/clanak/64405>, pristup ostvaren: 10. 2. 2023.

10. Prilozi

Prilog 1. – Tablica zastupljenosti lingvometodičkih predložaka

Vrste lingvometodičkih predložaka prema ciljnoj usmjerenosti:			Vrste lingvometodičkih predložaka prema vrsti teksta:						
Polazni tekstovi	Vježbeni tekstovi	Provjerbeni tekstovi	Književnoumjetnički tekst			Neknjiževnoumjetnički tekst			
			Lirski	Dramski	Prozni	Strip	Crtež	Film	Novinski članak
ukupno:			ukupno:			ukupno:			
			ukupno:						